

Avrupa Parlamentosu'ndaki Sağ Fraksiyonların Dönüşümü

The Transformation of the Right-Wing Fractions in the European Parliament

Alara Selin ÜNAL

Öz

Bu çalışma, Avrupa Parlamentosu'ndaki sağ fraksiyonların Soğuk Savaş, neoliberalizm ve post-neoliberalizm dönemlerindeki ideolojik dönüşümünü karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji perspektifinden analiz etmektedir. Çalışma, bu dönüşümleri analiz ederek Avrupa Parlamentosu içindeki sağ partilerin ideolojik değişimleri ve siyasi stratejileri, Avrupa Birliği politika yapımı üzerindeki etkileri ve başlıca küresel ve bölgesel zorluklara verdikleri yanıtlar hakkında kapsamlı bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle merkez sağ ve aşırı sağ partilerin söz konusu üç tarihsel dönemde nasıl konumlandığı, hangi faktörler tarafından etkilendiği ve ne tür dönüşümler geçirdiği incelenmektedir. Çalışma, sağ ideolojinin Avrupa bütünleşmesi, ekonomik politikalar ve göç konularında nasıl farklı eğilimler geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada, sağ fraksiyonların Soğuk Savaş, neoliberalizm ve post-neoliberalizm dönemlerinde AP'nin dönüşümüne nasıl etki ettiği sorusuna cevap aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Parlamentosu, Sağ Partiler, Aşırı Sağ, Hristiyan Demokratlar, Avrupa Siyaseti.

Abstract

This study analyzes the ideological transformation of the right-wing factions in the European Parliament during the Cold War, neoliberalism and post-neoliberalism periods from the perspective of comparative historical sociology. By analyzing this transformation, the study aims to offer a comprehensive framework of the ideological shifts and political strategies of the right-wing groups in the European Parliament, their influence on the European Union's policymaking and their responses to major global and regional challenges. In particular, it examines what positions center-right and far-right parties have adopted, which factors have influenced them and what kind of transformations they have undergone in the three historical periods. The study reveals how right-wing ideology has developed different tendencies on European integration, economic policies and migration. Furthermore, the study seeks to answer the question of how right-wing factions influenced the transformation of the European Parliament from the Cold War through neoliberalism to post-neoliberalism periods.

Keywords: European Parliament, Right Parties, Far-Right, Christian Democrats, European Politics.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, aslnunal@ankara.edu.tr.

How to cite this article/Atıf için: Ünal, A. S. (2025). Avrupa Parlamentosu'ndaki Sağ Fraksiyonların Dönüşümü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 13(Özel Sayı), e69-86. DOI: 10.14782/marmarasbd.1679642

1. Giriş

Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Birliği (AB)'nin doğrudan halk tarafından seçilen tek yasama organı olarak Avrupa siyasetindeki değişimlerin önemli bir göstergesi konumundadır (AB Başkanlığı, 2025). Parlamento içindeki sağ siyasi gruplar, Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal dönüşüm süreçlerine bağlı olarak ideolojik farklılaşmalar yaşamış, zaman içinde merkez sağdan aşırı sağa uzanan geniş bir spektrum içinde yeniden şekillenmiştir. Avrupa siyasetinde sağın evrimi, yalnızca iç dinamiklerin değil, küresel gelişmelerin de etkisi altında kalarak her dönemde farklı ideolojik ve siyasi stratejilere yönelmiştir (Tokatlı, 2022, ss. 36-38).

Bu çalışma, AP'deki sağ fraksiyonların Soğuk Savaş, neoliberalizm ve post-neoliberalizm dönemlerindeki dönüşümlerini karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır. Sağ partilerin Avrupa entegrasyonu, ekonomik politikalar ve göç konularında nasıl farklı eğilimler geliştirdiği incelenerek sağ ideolojinin tarihsel süreç içinde nasıl çeşitlendiği analiz edilecektir. Ayrıca, söz konusu üç dönemde gerçekleştirilen AP seçim sonuçları da incelenecektir. Bu bağlamda çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. AP'deki sağ fraksiyonlar, Soğuk Savaş döneminde nasıl bir ideolojik pozisyona sahipti ve hangi politikaları benimsedi?
2. Neoliberalizm döneminde sağ ve aşırı sağ partilerin ekonomik ve sosyal politikalarındaki dönüşüm nasıl gerçekleşti?
3. Post-neoliberalizm döneminde sağ fraksiyonların Avrupa bütünleşmesi ve göç politikalarına yönelik tutumlarında ne gibi değişiklikler yaşandı?

Mevcut literatürde AP'deki sağ ideoloji üzerine birçok çalışma bulunmakla birlikte, sağ partilerin tarihsel dönüşümünü dönemsel karşılaştırmalar temelinde ele alan çalışmalar sınırlıdır. Bu araştırma, sağ ideolojinin Avrupa'daki dönüşümünü tarihsel bağlam içinde değerlendirmeyi hedefleyerek bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

2. Soğuk Savaş Döneminde Hristiyan Demokratlar, Merkez Sağ ve Aşırı Sağ

Soğuk Savaş (1947-1991), Avrupa'nın siyasi ve ideolojik olarak iki kutuplu bir yapıya büründüğü, Batı Bloku'nun liberal demokrasi ve piyasa ekonomisini, Doğu Bloku'nun ise sosyalist ekonomik düzeni savunduğu bir dönem olarak şekillenmiştir. Batı Avrupa'daki sağ partiler, anti-komünist bir duruş sergileyerek Atlantik ittifakının destekçisi olmuşlardır (Judt, 2005, s. 291). Bu dönemde özellikle Hristiyan Demokrat partiler -örneğin Almanya'da Hristiyan Demokrat Birliği (*Christlich Demokratische Union, CDU*), Fransa'da Cumhuriyetçi Halk Hareketi (*Mouvement Républicain Populaire, MRP*), İtalya'da Hristiyan Demokrasi (*Democratico Cristiano, DC*)- Avrupa'nın yeniden inşa sürecinde önemli roller oynamış ve refah devleti politikalarını benimsemişlerdir (Kershaw, 2015, ss. 445-446). Almanya'da 1949'da Federal Cumhuriyet'in kurulmasıyla CDU ve Hristiyan

Sosyal Birliği (*Christlich Soziale Union, CSU*), Batı Almanya'nın temel siyasi gücü haline gelmiştir (Conradt, 2009, s. 136). CDU, sosyal piyasa ekonomisi anlayışını benimseyerek ekonomik büyümeyi teşvik ederken, Batı Bloku ile entegrasyonu güçlendirmiştir. Batı Almanya'nın Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na katılımı, CDU'nun politikalarının merkezinde yer almıştır. İtalya'da DC, Soğuk Savaş sonrasında ülkede komünizmin yayılma tehdidinin önemli bir endişe kaynağı olduğu bir konjonktürde özellikle ABD'nin, İtalya'da komünizmin yükselişini engellemek için Hristiyan Demokratları desteklemesinin bir sonucu olarak yükseliş göstermiştir (Yavaş, 2017, s. 6). İtalya'da olduğu gibi Fransa'da da siyasi arenada komünizm karşıtı yeni, "güvenilir" ve ulusal birliği temsil eden güçlere ihtiyaç duyulmuştur. MRP, direniş hareketinden gelen liderleri ve Katolik kimliğiyle bu boşluğu doldurmuştur.

Liberal ve muhafazakâr partiler de Soğuk Savaş'ın ideolojik çizgisine uygun olarak piyasa ekonomisini savunmuş ve NATO ile ABD liderliğindeki Batı Bloku'yla yakın ilişkiler sürdürmüştür (Berend, 2016, s. 202). Batı Avrupa'da merkez sağ ideolojisi, komünist tehdide karşı bir denge unsuru olarak ortaya çıkmış, özellikle Hristiyan Demokratlar ve muhafazakâr partiler ekonomik kalkınma, sosyal piyasa ekonomisi ve Avrupa bütünleşmesi politikaları etrafında birleşmiştir (Briggs & Clavin, 2003, s. 354). Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde Batı Avrupa ülkelerinde sosyalist ve komünist hareketlerin yükselmesi, merkez sağ partilerin güçlenmesine neden olmuş, özellikle Hristiyan Demokrat partiler bu dönemde muhafazakâr değerleri ekonomik istikrarla birleştiren bir politika izlemiştir. 1945 yılında son bulan İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupada yaşanan yıkım ve yeniden yapılanma süreci, Batı Avrupa'nın politik aktörlerini radikal eğilimlerden uzaklaştırarak ılımlı merkez partilere yöneltmiştir (Berend, 2016, s. 213). Bu bağlamda, Soğuk Savaş boyunca Batı Avrupadaki merkez sağ ve Hristiyan Demokratlar, üç temel unsura dayanarak şekillenmiştir:

1. Komünizme karşı siyasi duruş kapsamında ABD ile ittifak ve NATO üyeliği aracılığıyla Batı Bloku'nun bir parçası olmak.
2. Ekonomik model olarak sosyal piyasa ekonomisini benimseme doğrultusunda devlet müdahalesini sınırlı tutarken refah devletini desteklemek.
3. Avrupa bütünleşmesini savunarak AET'nin ve sonrasında AB'nin entegrasyon süreçlerine destek vermek.

Hristiyan Demokratlar, Soğuk Savaş döneminde Batı Avrupa siyasetinde belirleyici bir rol oynamıştır. Hristiyan Demokrasi ideolojisi, sosyal piyasa ekonomisini destekleyen, ancak aynı zamanda Katolik ve Protestan ahlaki değerleri siyaset ile bütünleştiren bir yapıya sahiptir (Kalyvas, 1996, s. 280). Almanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde bu partiler, sağ seçmeni bir araya getiren büyük koalisyonlar oluşturmuş ve komünizm karşıtı bir duruş sergilemiştir. 1949'da Almanya Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla CDU sosyal piyasa ekonomisi anlayışını benimseyerek ekonomik büyümeyi teşvik ederken Batı Bloku ile entegrasyonu güçlendirmiştir. Bu süreçte Batı Almanya'nın NATO ve AET'ye katılımı, CDU'nun politikalarının merkezinde

yer almıştır. İtalya'da DC, Soğuk Savaş boyunca İtalya'nın en güçlü siyasi partisi olmuş ve komünizme karşı en büyük denge unsurlarından biri olarak görülmüştür (Ginsborg, 2003, s. 406). DC, ABD ile yakın ilişkiler kurarak Marshall Planı'ndan en fazla yararlanan ülkelerden biri haline gelmiş, böylece İtalya'nın ekonomik kalkınmasını hızlandırmıştır. Fransa'da Hristiyan Demokrat değerleri benimseyen merkez sağ partiler, CDU ve DC'ye kıyasla daha bölünmüş bir yapı sergilemiştir. Fransız Demokrasi Birliği (*Union pour la Démocratie Française, UDF*), liberal, muhafazakâr ve Hristiyan Demokrat eğilimleri bir araya getiren bir yapı olarak ortaya çıkmış, Avrupa entegrasyonu ve sosyal piyasa ekonomisini desteklemiştir (Kesselman, 1966, ss. 968-970). Bu partilerin ortak noktası, Batı Avrupa'nın ekonomik büyümesini destekleyen ve komünizme karşı denge sağlayan politikaları benimsemeleri olmuştur. Ancak, ülkeler arasındaki farklı ekonomik ve kültürel dinamikler, merkez sağ partilerin yaklaşımlarında belirgin farklılıkların oluşmasına yol açmıştır.

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında aşırı sağ ideoloji, Nazi Almanyası ve faşist İtalya'nın yenilgisiyle büyük ölçüde popülaritesini yitirmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından aşırı sağ partiler Avrupa genelinde marjinalleşmiş ve bazı ülkelerde yasaklanmıştır. Örneğin, Almanya'da nasyonal sosyalist ideolojinin devamını savunan partiler yasadışı ilan edilmiş, Fransa ve İtalya'da faşist geçmişe sahip partiler sınırlandırılmıştır (Eatwell, 2003, s. 341). Ancak, 1970'lerden itibaren ekonomik krizler ve göç hareketleri, aşırı sağ partilerin yeniden güçlenmesine zemin hazırlamıştır (Mudde, 2007, ss. 138-139). Aşırı sağ, Soğuk Savaş döneminde komünizm karşıtı bir duruş benimseyerek ulusal kimliği koruma söylemi geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu partiler 1970'lerden itibaren Batı Avrupa'da artan göç hareketlerine tepki olarak yabancı karşıtı politikalar benimsemiş ve Hristiyan Demokrat partilerin aksine ulusal egemenliği koruma söylemini öne çıkarmıştır. Örneğin, Fransa'da Ulusal Cephe (*Front National, FN*), 1972 yılında Jean-Marie Le Pen tarafından kurulmuş ve özellikle göçmen karşıtı söylemleriyle öne çıkmıştır (Davies, 1999, s. 144). Benzer şekilde, İtalya'daki İtalyan Sosyal Hareketi (*Movimento Sociale Italiano, MSI*), faşist geçmişli olan bir parti olarak AP'de aşırı sağın sesi olmuştur (Ignazi, 2003, s. 44). Doğu Avrupa'da da sosyalist rejimlerin varlığı nedeniyle sağ ve aşırı sağ düşünceler resmi olarak yasaklanmış, ancak bazı ülkelerde yer altı hareketleri olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Pease, 2013, ss. 105-108). 1980'lerde Polonya'da Dayanışma Hareketi (*Solidarność*) gibi anti-komünist hareketler, merkez sağ görüşlerle komünizme karşı çıkarken Macaristan ve Çekoslovakya'da milliyetçi unsurlar sosyalizme karşı direniş hareketlerine dahil olmuştur (Gellner, 1994, s. 204).

Soğuk Savaş dönemi, Avrupa'daki sağ partilerin ideolojik olarak çeşitlendiği ve Hristiyan Demokratlar ile aşırı sağ ve merkez sağ arasında belirgin bir ayrışmanın yaşandığı bir süreçtir. Bu bağlamda, Hristiyan Demokratların merkez sağın önemli bir bileşeni olmasının yanında merkez sağdan bazı özellikleriyle ayrıştığı görülmüştür. Hristiyan Demokrasi, piyasa ilkelerini sosyal adalet ve dayanışma ile dengeleyen "Sosyal Piyasa Ekonomisi" modelini benimserken, Katolik ve Protestan ahlaki değerleri siyasetle bütünleştirmesiyle öne çıkmıştır. Bu, onları diğer merkez sağ partilerden ayırmıştır (Accetti, 2020, ss. 1329-1348). Diğer merkez sağ partiler, serbest piyasayı ve bireysel özgürlükleri daha fazla önceliklendirmeye veya güçlü bir dini unsur olmadan da ulusal egemenlik ve düzen gibi muhafazakâr değerlere odaklanmaya yatkınlık göstermiştir.

Bu partilerin ortak noktası, Batı Avrupa'nın ekonomik büyümesini destekleyen ve komünizme karşı denge sağlayan politikaları benimsemeleri olmuştur. Ancak, ülkeler arasındaki farklı ekonomik ve kültürel dinamikler, merkez sağ partilerin yaklaşımlarında belirgin farklılıkların oluşmasına yol açmıştır. Örneğin, İtalya'daki DC'nin Almanya'daki CDU'ya kıyasla daha fazla devlet müdahalesini desteklemesi bu farklılığa bir örnektir (Gehler, Kosicki & Wohnout, 2020, s. 185). Bu kapsamda, kendi içerisinde bölünmeler yaşayan merkez sağ, dışarıda sosyal demokratlar karşısında ayrı bir mücadele vermiştir. Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi kapsamında Soğuk Savaş'ın son yıllarına tekabül eden Tek Avrupa Senedi'nin imzalanmasıyla Tek Pazar'a geçişin sağlanması merkez sağ sosyal demokratlar karşısında olumsuz etkilemiştir (Akşemsettinoglu, 2020, ss. 163-185). Zira, özellikle Birleşik Krallık'taki merkez sağ partilerden biri olan Muhafazakâr Parti (*Conservative Party*), tek pazarın önde gelen savunucularından ve şekillendiricilerinden olsa da Avrupa entegrasyonunun ekonomik liberalleşmenin ötesine geçerek siyasi ve parasal birliğe doğru ilerlemesi, söz konusu partiler içinde ulusal egemenliği ön planda tutan kesimler arasında önemli iç bölünmelere yol açmıştır. Bunun yanında, Tek Pazar'ın getirdiği serbest dolaşım gibi uygulamalar, göç ve ulusal egemenlik gibi daha önce bu kadar öne çıkmayan konuların siyasallaşmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler, geleneksel parti çizgilerini zorlamış ve hem merkez sağ hem de sosyal demokrat partileri bu konularda rekabet etmeye itmiştir.

Avrupa entegrasyonunun temellerinin atıldığı Soğuk Savaş döneminde, AP'nin gelişimi de önemli bir kurumsal dönüşümün parçası olmuştur. AP seçimleri, sadece üye devletler nezdinde demokratik temsilin sağlanması açısından değil, aynı zamanda Batı Avrupa'nın uluslararası arenadaki konumunun pekiştirilmesi ve entegrasyon sürecinin derinleştirilmesi açısından da kritik bir rol oynamıştır (Berend, 2016, s. 234). AP, 1950'lerde başlayan entegrasyon süreciyle birlikte, 1979 yılında doğrudan seçimlerle temsil seviyesini güçlendirmiştir. Bu gelişme, AP'nin demokratik meşruiyetinin artırılması ve üye devletler arasındaki siyasi diyalogun geliştirilmesi açısından kritik bir dönüm noktası olmuştur. Soğuk Savaş döneminde doğrudan seçimlere geçiş, hem AP'nin karar alma süreçlerinde daha etkin bir rol oynamasını sağlamış hem de Avrupa'nın siyasi arenada daha bütünleşik bir aktör olarak tanınmasına katkıda bulunmuştur.

AP seçimlerinde kullanılan oy sistemleri, üye devletlerin siyasi kültürleri ve seçim geleneklerine paralel bir çeşitlilik göstermiştir. Orantılı temsil sistemleri, küçük partilerin Parlamento'da yer bulabilmesi ve farklı ideolojik akımların temsil edilmesi açısından önemli avantajlar sunmuştur (Mudde, 2007, s. 145). Ancak bu durum, zaman zaman partiler arası koalisyonların ve siyasi istikrarın sağlanmasında zorluklara neden olmuş, AP'nin karar alma mekanizmalarında aşırı parçalanmaya yol açmıştır. Bu bağlamda, demokratik meşruiyetin sağlanması için yapılan reform çalışmaları, seçim sistemlerinin ve temsil mekanizmalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik politikaları beraberinde getirmiştir.

Soğuk Savaş'ın etkisi, AP seçimlerinin sonuçlarına da yansımıştır. Batı Avrupa'da anti-komünist söylemler, seçim kampanyalarında önemli bir yer tutmuş, sağ partiler ve merkez sağ partiler NATO ve Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki savunma ittifaklarını destekleyen politikaları

ön plana çıkarmıştır (Kershaw, 2015, s. 450). Bu durum, seçmen davranışları üzerinde de etkili olmuş, ulusal güvenlik endişeleri ve ekonomik istikrar arayışları oy verme tercihlerinde belirleyici unsurlar olarak öne çıkmıştır. Öte yandan AP seçimleri, Avrupa'nın entegrasyon sürecine olan inancı pekiştirmiş ve demokratik normların yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmuştur. 1979'da doğrudan seçimlere geçilmesinin ardından Soğuk Savaş boyunca 1979, 1984 ve 1989 yıllarında üç AP seçimi gerçekleştirilmiştir. 1979 seçiminde 434 üye seçilmiş; merkez sol ve merkez sağ gruplar birbirine yakın oylar alarak Parlamento'daki sandalyelerin yarısından fazlasına sahip olmuştur (Akşemsettinoglu, 2020, ss. 163-185). Müteakip seçimde FN ve MSI ittifakı ile AP'de aşırı sağ grup kurulmuştur. 1989'da hız kazanan AB'yi derinleştirmeye yönelik faaliyetler nedeniyle merkez sağ ve merkez sol arası oy farkı artış göstermiştir (Avrupa Parlamentosu, n.d).

Bu bağlamda, ulusal parlamentolar ve AP arasındaki etkileşim ve iş birliğinin incelenmesi, AB'nin çok katmanlı yönetim yapısının ve demokratik meşruiyetinin anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Lizbon Antlaşması'nın 2009 yılında yürürlüğe girmesiyle ulusal parlamentoların AB karar alma süreçlerindeki rolü önemli ölçüde artırılmıştır. Ulusal parlamentolar ve AP arasındaki iş birliği, çeşitli mekanizmalar aracılığıyla yürütülmektedir. Lizbon Antlaşması'yla devreye giren "Erken Uyarı Sistemi" (Early Warning System, EWS) ile ulusal parlamentolar, bir yasa teklifinin "yerindenlik" (*subsidiarity*)² ilkesine aykırı olduğunu düşündüklerinde gerekçeli görüş bildirebilmektedir (Avrupa Parlamentosu, 2025). Bunun yanında, ulusal parlamentoların başkanları ve temsilcileri her yıl bir araya gelerek iş birliğinin genel çerçevesini belirlemektedir. Ayrıca, ulusal parlamentoların üyeleri, Parlamento Komiteleri Birliği Komisyonu (COSAC) gibi platformlarda düzenli olarak toplantılar yapmaktadır. AP, Parlamentolararası Bilgi Değişimi (Interparliamentary EU Information Exchange, IPEX) ve Avrupa Parlamenter Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi (European Centre for Parliamentary Research and Documentation, ECPRD) gibi ağları aktif olarak destekleyerek parlamentolar arası belge ve bilgi alışverişini kolaylaştırmaktadır (Avrupa Parlamentosu, 2015). Böylece ulusal parlamentolar kendi işleyişlerini olağan akışında sürdürürken aynı zamanda AP ile bağlantılarını güçlü tutmaktadır. Bu kapsamda, seçimlerin temel prensipleri AB mevzuatı ile belirlenirken detaylı usuller her üye devlette kendi ulusal yasalarına göre farklılık gösterebilmektedir (Europarl Fact Sheets, 2024). Örneğin, tüm üye devletlerde orantılı temsil sistemi kullanılmakta ve sandalyeler oy oranına göre dağıtılmaktadır (House of Commons Library, 2019). Pek çok üye tek bir seçim bölgesi kullanırken, Belçika, İrlanda, İtalya, Polonya gibi ülkeler bölgesel seçim bölgelerine ayrılmıştır. Seçimlerde 18 yaş ve üzeri AB vatandaşlarının oy kullanabilmesinin yanında bazı ülkelerde daha düşük yaş sınırları ve oy kullanma zorunluluğu bulunmaktadır (Europarl Fact Sheets, 2024). Ayrıca AB vatandaşları, kendi ülkelerinde veya ikamet ettikleri başka bir AB ülkesinde oy kullanma imkanına sahiptir (Citizens Information, 2024).

AP seçimleri, yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası alanda da stratejik bir öneme sahip olmuştur. Seçimler, Avrupa entegrasyonunun demokratik meşruiyetini sağlamanın yanı sıra, üye devletler arasında koordinasyonu ve iş birliğini artırma amacı

1 AB hukukunun temel prensiplerinden biri olan bu ilke, kararların ve eylemlerin mümkün olduğunca vatandaşa en yakın düzeyde alınmasını ve uygulanmasını sağlar.

gütmüştür. AP, seçim sonuçlarına paralel olarak politika yapım süreçlerinde ve bütçe tartışmalarında aktif rol almış, bu durum, Avrupa'nın dış politika ve ekonomi politikalarının da belirlenmesinde etkili olmuştur (Eatwell, 2003, s. 344). Böylece, seçimler hem içsel reformların hem de entegrasyon süreçlerinin katalizörü olarak değerlendirilmiştir. Soğuk Savaş döneminde AP seçimleri, Avrupa'nın demokratikleşme ve entegrasyon süreçlerinde kilit bir rol oynamıştır. Doğrudan seçimlere geçiş, AP'nin kurumsal yapısını güçlendirirken demokratik meşruiyetin sağlanması ve siyasi çeşitliliğin korunması açısından da önemli adımlar atılmıştır. Seçim sistemlerinin evrimi, Soğuk Savaş'ın yarattığı uluslararası rekabet ve ideolojik çekişmeler bağlamında incelendiğinde AP seçimlerinin, sadece Avrupa'nın siyasi arenadaki dönüşümünde değil, aynı zamanda küresel güç dengelerinin yeniden şekillenmesinde de etkili olduğu görülmektedir. Gelecekte, AP'nin rolünün ve işlevinin, yeni jeopolitik gelişmeler ışığında yeniden değerlendirilmesi, Avrupa entegrasyonunun sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

3. Neoliberalizm Döneminde Merkez Sağ ve Aşırı Sağ

Neoliberalizm, 1970'lerde Bretton Woods sisteminin çöküşü, petrol krizleri ve ekonomik durgunlukla birlikte küresel ekonomide devlet müdahalesinin azaltılmasını ve piyasa mekanizmalarının serbestleştirilmesini savunan bir ideoloji olarak yükselişe geçmiştir (Harvey, 2005, s. 80). Özellikle 1980'li yıllarda Ronald Reagan ve Margaret Thatcher'ın liderliğinde uygulanan neoliberal reformlar, Avrupa'daki ekonomik politikalar üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır (Crouch, 2011, s. 166). Ayrıca, AB'nin Tek Pazar'a geçişi, bu reformları kurumsal bir çerçeveye oturarak sermayenin, malların, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımını sağlamıştır. Bu geçiş süreci, neoliberal politikaların Avrupa'nın ekonomik yapısına entegrasyonunu kurumsallaştıran kritik adımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Majone, 1996, s. 241). Avrupa entegrasyonunun derinleşmesi sürecinde Maastricht Anlaşması (1992) ve Lizbon Anlaşması (2007) gibi hukuki düzenlemeler, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin güçlendirilmesini hedeflemiş ve AB'nin ekonomik yönetiminde neoliberal normları pekiştirmiştir (Schmidt, 2016, s. 220). Özellikle Euro Bölgesi'ndeki ülkelerde uygulanan mali disiplin ve bütçe denetimleri, neoliberalizmin mali politikalar üzerindeki etkisini daha etkili kılmıştır. Maastricht Kriterleri, üye devletlere kamu borcu ve bütçe açıkları konusunda katı sınırlar getirerek mali sıkılaştırma politikalarını zorunlu hale getirmiştir (Dyson & Featherstone, 1999, s. 116). Küresel finansal piyasalarla artan bütünleşme, Avrupa ekonomilerini piyasa mekanizmalarına daha bağımlı hale getirirken kemer sıkma politikaları da kamu harcamalarını kısıtlamıştır. Bu bağlamda, sosyal devlet anlayışında dönüşüm kaçınılmaz olmuştur (Streeck, 2014, s. 98).

Neoliberal politikaların uygulanması Avrupa siyasetinde derin ve kalıcı etkiler yaratmıştır. AB'nin entegrasyon sürecini, giderek kamu harcamalarının kısıtlanması, deregülasyon ve özelleştirme politikaları yönlendirmeye başlamıştır (Schmidt, 2002, s. 108). Söz konusu neoliberal politikaların toplumsal yansımaları giderek daha görünür hale gelmiştir. Özellikle düşük gelir grupları ve işçi sınıfı üzerinde yaratılan ekonomik baskılar, gelir eşitsizliğini artırmış ve bu durum, toplumsal

memnuniyetsizliği besleyerek siyasi kutuplaşmaya zemin hazırlamıştır (Jessop, 2016, s. 90). Bu süreçte Avrupa'daki sağ partiler arasında belirgin bir ideolojik dönüşüm yaşanmış, özellikle merkez sağ partiler devletin ekonomideki rolünü azaltan politikaları benimserken aşırı sağ partiler küreselleşme karşıtı bir söylem geliştirerek bu sürece tepki göstermiştir (Mudde, 2007, s. 151).

Neoliberal politikaların Avrupa'daki sağ partiler üzerindeki etkisi iki yönlü olmuştur. Bir yandan, merkez sağ partiler ekonomik büyümenin sürdürülmesi ve mali disiplinin sağlanması için neoliberal reformları desteklemiş; diğer yandan, aşırı sağ partiler küreselleşmenin getirdiği ekonomik eşitsizlikleri ve kültürel dönüşümleri eleştiren bir söylem geliştirmiştir (Mudde, 2007, s. 155). Özellikle sanayi sektöründeki iş kayıpları, ücretlerin baskılanması ve sosyal devlet politikalarının zayıflatılması, işçi sınıfı ve orta sınıfın bir bölümünü geleneksel merkez sağdan uzaklaştırarak aşırı sağ partilere yönlendirmiştir (Betz, 1994, s. 276). Bu bağlamda, neoliberal ekonomi politikalarının Avrupa'daki siyasi partilere etkisi özelleştirmeler, deregülasyon ve mali disiplin politikaları alanında görülürken Avrupa bütünleşmesini hızlandıran Maastricht Anlaşması ve Avrupa Tek Pazarı'nın oluşturulmasına da sirayet etmiştir.

Neoliberal politikaların Avrupa'da hâkim paradigma haline gelmesiyle birlikte merkez sağ partiler iktisadi politikalarını piyasa dostu reformlara uyumlu hale getirmeye başlamıştır. 1980'lerde Margaret Thatcher'ın Birleşik Krallık'taki radikal özelleştirme politikaları ve Helmut Kohl'ün Almanya'daki mali disiplin uygulamaları, Avrupa'daki Hristiyan Demokrat partiler için bir referans noktası oluşturmuştur (Gamble, 1988, s. 151). Almanya'da CDU/CSU, geleneksel olarak sosyal piyasa ekonomisini savunmasına rağmen 1980'lerden itibaren devletin ekonomik alandaki rolünü azaltan reformları desteklemiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda Almanya'nın Avrupa bütünleşmesi sürecindeki liderliği, CDU'nun neoliberal politikaları daha fazla benimsemesine yol açmıştır (Streeck, 2014, s. 123). Fransa'da merkez sağ partiler neoliberal dönüşüme daha temkinli yaklaşmış olsalar da 1990'ların sonlarından itibaren ekonomik liberalleşmeyi benimsemişlerdir. Jacques Chirac döneminde özelleştirmeler hızlanmış, Nicolas Sarkozy döneminde ise vergi indirimleri ve iş gücü piyasası reformları uygulanmıştır (Hall, 2017, s. 111). İtalya'da DC, neoliberal dönüşüme Almanya ve Fransa'ya kıyasla daha geç adapte olmuştur. Ancak 1990'ların başında DC'nin dağılmasıyla birlikte, merkez sağ yeni yapılanmalarla neoliberal politikaları benimsemiştir (Pasquino, 2000, s. 223). Bu süreçte merkez sağ partiler, AB'nin ekonomik bütünleşme projelerine liderlik etmiş, ancak bu durum sağ ideolojide önemli bir ayrışmaya neden olmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi neoliberalizm, merkez sağ partiler tarafından süratle benimsenirken aşırı sağ partiler bu dönüşüme karşı daha eleştirel bir pozisyon almıştır. Neoliberalizmin küreselleşmecî politikaları ve ekonomik serbestleşmeyi teşvik eden uygulamaları, Avrupa'da göç hareketlerini hızlandırmış ve bu durum aşırı sağ partiler tarafından siyasal bir araç olarak kullanılmıştır (Golder, 2016, s. 75). Aşırı sağın neoliberalizme karşı başlıca eleştirileri arasında AB'nin ekonomik entegrasyon politikalarının ulus devletlerin bağımsızlığını tehdit ettiği iddiası, küreselleşmenin yol açtığı göç dalgalarının yerel iş gücünü tehdit ettiği söylemi ve serbest ticaret

yerine ulusal ekonomilerin korunmasını savunan politikalar yer almaktadır. Örneğin, Fransa'da FN, Maastricht Anlaşması'na karşı çıkmış ve göçmen karşıtı politikalarla desteğini artırmıştır (Davies, 1999, s. 154). İtalya'da Kuzey Ligi (*Lega Nord*), AB'nin ekonomi politikalarına şüpheyle yaklaşarak bölgesel bağımsızlık söylemlerini öne çıkarmıştır (Ignazi, 2003, s. 50). Bu dönem, aşırı sağın yalnızca etnik kimlik ve göç karşıtlığı üzerinden değil, aynı zamanda ekonomik küreselleşme karşıtı bir söylemle de gündem oluşturmaya sahne olmuştur.

Bu süreçte, AP'de sağ ideolojinin evrimi iki kutuplu bir yapı kazanmıştır. Başta Avrupa Halk Partisi (*European People's Party, EPP*) olmak üzere merkez sağ partiler, serbest piyasa ekonomisini ve Avrupa entegrasyonunu desteklemeye devam ederken; aşırı sağ partiler, ulusal egemenlik, göç karşıtlığı ve AB'nin derinleşmesine yönelik eleştiriler üzerinden popülist bir söylem geliştirmiştir (Rydgren, 2018, s. 228). EPP, Avrupa Tek Pazarı'nın oluşturulmasını en güçlü şekilde destekleyen siyasi aktörlerden biri olmuş ve bu süreçte mal, hizmet, sermaye ve iş gücünün serbest dolaşımını sağlayarak AB'ye piyasa odaklı bir ekonomik kimlik kazandırmayı amaçlamıştır (Jabko, 2006, s. 143). Tek Pazar'ın kurumsallaşması, devlet müdahalesini azaltarak serbest rekabetin önünü açmış ve bu bağlamda EPP, piyasa dinamiklerinin belirleyici olduğu bir ekonomik yapıyı savunmuştur (Schmidt, 2016, s. 201). EPP'nin neoliberal politikalar konusundaki etkisi, Maastricht Anlaşması'nın kabul edilmesinde de belirgin şekilde görülmektedir. Bu antlaşmayla birlikte sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve Avrupa Para Birliği'nin temellerinin atılması, EPP'nin ekonomi politikalarına yönelik uzun vadeli hedefleriyle uyumlu olmuştur (Dyson & Featherstone, 1999, s. 120). Serbest dolaşımın yaygınlaşması, düşük maliyetli iş gücünün Batı Avrupa'ya yönelmesini sağlarken işçi sınıfı içinde ekonomik rekabet ve güvencesizlik algısını pekiştirmiştir. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin 2004 ve 2007 yıllarında AB'ye katılımı sonrasında Batı Avrupadaki aşırı sağ partiler, iş gücü göçü ve kültürel asimilasyon gibi konuları siyasallaştırarak tabanlarını genişletmiştir (Golder, 2016, s. 80). Böylece neoliberal ekonomi politikalarının sosyal sonuçları, Avrupada aşırı sağ partilerin yükselişinde belirleyici bir faktör haline gelmiştir. Ayrıca, 2008 Küresel Finans Krizi neoliberalizmin sınırlarını gözler önüne sermiş, kemer sıkma politikalarının yarattığı ekonomik ve sosyal sorunlar sağ siyaset içinde ayrışmaların artmasına yol açmıştır (Streeck, 2014, s. 222). Böylece neoliberal ekonomi politikalarının sosyal sonuçları, Avrupada aşırı sağ partilerin yükselişinde belirleyici bir faktör haline gelmiştir. Merkez sağ partiler AB düzeyinde mali istikrarı sağlamak için neoliberal politikaları sürdürmeyi savunurken aşırı sağ partiler krizin sorumlusu olarak AB'nin ekonomik yönetişimini hedef almış ve Avrupa şüpheciliğini artırmıştır (Inglehart ve Norris, 2017, s. 451).

Bu bağlamda, AP seçimlerinde merkez ve aşırı sağ partiler arası rekabet giderek yükselme eğilimi göstermiştir. Bu süreçte aşırı sağ partiler, ulusal egemenlik, göç karşıtlığı ve Avrupa şüpheciliği temelli söylemleriyle geniş bir seçmen kitlesine ulaşmıştır (Wodak, 2015, s. 221). 1994 seçimlerinde Hristiyan Demokratlar ve merkez sağ partiler, Avrupa entegrasyonunu destekleyen bir kampanya yürüterek oylarını artırmıştır. 1999 seçimlerinde ise aşırı sağ, AB karşıtı söylemlerle yüksek bir oran elde etmiş, Fransa ve İtalya'da aşırı sağ partiler Parlamento'da temsiliyet kazanmıştır. Sonuçta, neoliberal politikaların Avrupadaki sağ partiler üzerindeki etkisi, ekonomik entegrasyonu destekleyen merkez sağ ile küreselleşmeye karşı bir tutum

benimseyen aşırı sağ arasında ideolojik temelli bir ayrışmaya sebebiyet vermiştir. Neoliberal reformların başlangıçta sağ siyaset tarafından önemli ölçüde benimsenmesine rağmen zamanla artan eşitsizlikler ve ekonomik belirsizlikler, özellikle aşırı sağın yükselmesine etki etmiş ve Avrupa'daki sağ ideolojinin dönüşümünün hızlanmasını mümkün kılmıştır.

4. Post-Neoliberal Dönemde Merkez Sağ ve Aşırı Sağ

Post-neoliberalizm kavramı, neoliberal ekonomik politikaların yol açtığı krizlerin ardından 21. yüzyılın başlarında akademik ve politik söylemde yer almaya başlamıştır (Jessop, 2016, s. 124). Özellikle 2008 Küresel Finans Krizi, neoliberal ekonomi politikalarının sürdürülebilirliğini sorgulayan önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kriz sonrası, Avrupa'daki birçok hükümet, neoliberal politikaların aksine, daha aktif devlet müdahalesini ve sosyal politikaları teşvik eden yeni ekonomik yaklaşımlar geliştirmeye başlamıştır (Blyth, 2013, s. 165). Bu bağlamda post-neoliberal dönem, 2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra başlayarak 2020'lere kadar uzanan ve COVID-19 pandemisinin de etkisiyle hızlanan bir süreci kapsamaktadır. Bir diğer ifadeyle post-neoliberalizm, 1980'lerden itibaren küresel düzeyde hâkim olan neoliberal politikaların 2000'li yıllarla birlikte giderek daha fazla sorgulanmaya başlamasıyla ortaya çıkan bir dönüşüm sürecidir. Bu süreç, neoliberal politikaların sona erdiği anlamına gelmemekle birlikte, ekonomik, siyasi ve toplumsal dinamiklerin yeniden şekillendiği bir dönemi ifade etmektedir (Harvey, 2005, s. 84). Özellikle global finans krizinin ardından, devletin ekonomiye müdahalesinin önemi artmış, sosyal politikalar ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konular daha fazla gündeme gelmiştir (Streeck, 2014, s. 121). Ancak bu dönüşüm, Avrupa'daki sağ partiler arasında homojen bir değişimi beraberinde getirmemiş; aksine, merkez sağ ve aşırı sağ partiler arasında farklı stratejilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Post-neoliberalizm, Avrupa'da ekonomik politikaların yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Öncelikle, kamu harcamalarına yönelik sert kemer sıkma politikalarının (*austerity*) yerine, sosyal yatırımların artırılması gündeme gelmiştir (Tooze, 2018, s. 188). AB, özellikle COVID-19 sonrası ekonomik toparlanma sürecinde, neoliberal paradigmanın dışında kalan kamu destekli ekonomik müdahalelere yönelmiştir (Schmidt, 2020, s. 123). Avrupa Merkez Bankası tarafından yürütülen genişletici para politikaları ve AB'nin kurtarma paketleri, post-neoliberal ekonomik düzenin göstergeleri olmuştur (Mazzucato, 2021, s. 202). Bununla birlikte, Avrupa'da sanayi politikalarının yeniden gündeme gelmesi, post-neoliberal dönüşümün bir diğer önemli göstergesidir. Ayrıca AB, küresel rekabet gücünü artırmak ve stratejik sektörlerde bağımsızlığını sağlamak için yeşil ekonomi ve dijital dönüşüm gibi alanlara büyük yatırımlar yapmaya başlamıştır (Perez, 2016, s. 258). Bu durum, neoliberal dönemde terk edilen sanayi politikalarının geri dönüşünü ve piyasa odaklı ekonomik modelin yerine devletin daha aktif bir rol üstlendiği yeni bir ekonomik yönelimi işaret etmektedir. 2008 Küresel Finans Krizi'nin Avrupa üzerindeki etkileri, neoliberal düzenin kırılğanlıklarını açığa çıkarmış ve özellikle Güney Avrupa ülkelerinde işsizlik ve yoksulluk oranlarının artmasına neden olmuştur (Blyth, 2013, s. 170).

Post-neoliberal dönüşüm, Avrupa siyasetinde de derin etkiler yaratmıştır. Bu kapsamda merkez sağ partiler serbest piyasa ekonomisinin temel ilkelerini koruyarak sosyal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikalar benimserken aşırı sağ partiler küreselleşme karşıtı ve popülist söylemleri güçlendirmiştir (Mudde, 2019, s. 198). Ekonomik krizlere ek olarak, Avrupa kıtası 2000'li yılların ortalarından itibaren artan göç dalgalarıyla da karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşı ve Afrika'dan gelen göç hareketleri, aşırı sağ partilerin göç karşıtı politikalarını güçlendirmesine zemin hazırlamıştır (Wodak, 2015, s. 227). Göçmenlerin ekonomik ve kültürel tehdit olarak sunulması, aşırı sağın AP seçimlerinde etkili bir aktör haline gelmesine katkıda bulunmuştur. 2020 yılında tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi de sağ partiler tarafından AB'nin merkezietçi yapısını eleştirmek için kullanılmış, ulusal egemenlik ve dayanışma vurgusu öne çıkarılmıştır (Tooze, 2021, s. 197). Bu dönemde, sosyal devletin güçlendirilmesine yönelik taleplerin artmasıyla birlikte merkez sol ve sosyal demokrat partiler yeniden güç kazanırken sağ hareketler de neoliberal küreselleşmeye yönelik tepkileri mobilize etmeye devam etmiştir (Inglehart & Norris, 2017, ss. 443-445). Özellikle işçi sınıfı ve düşük gelir grupları arasında ekonomik eşitsizliklere karşı artan tepkiler, devletin yeniden düzenleyici ve müdahaleci bir aktör olarak öne çıkmasını sağlamıştır (Piketty, 2019, s. 105). Ayrıca post-neoliberalizm AB düzeyinde sosyal haklara daha fazla vurgu yapılmasını sağlamış, Sosyal Avrupa anlayışını güçlendiren reform süreçleri hızlanmıştır. Örneğin, 2017'de kabul edilen Avrupa Sosyal Haklar Sütunu, işçi hakları, sosyal yardımlar ve adil çalışma koşulları konularında daha müdahaleci politikaların benimsenmesini teşvik etmiştir (Ferrera, 2019, s. 280). Bu süreç, neoliberal dönemin piyasa merkezli anlayışından uzaklaşarak daha toplumsal refah odaklı bir AB'nin inşasına dikkat çekmektedir.

Post-neoliberal dönemde AP seçimleri, neoliberal politikaların krizlerle sınındığı ve Avrupa şüpheciliğinin yükseldiği bir ortamda gerçekleşmiştir. 2009 seçimleri, küresel finans krizinin hemen ardından yapılmış ve ekonomik belirsizliklerin AB politikalarına olan güveni zayıflattığı bir döneme denk gelmiştir (Hobolt & Tilley, 2016, s. 87). Bu seçimde, merkez sağ ve merkez sol partiler Parlamento'da önemli bir ağırlığa sahip olmuş ve EPP, yüksek oy oranları elde etmiştir. Bu dönemde, aşırı sağ ve AB karşıtı partilerin etkisi sınırlı olduğundan aşırı sağ Parlamento'da daha az temsil edilmiştir. 2014 seçimleri ise Avrupa Göç Krizi'nin etkisi altında gerçekleşmiş ve aşırı sağ partilerin AB'nin göç politikalarını sert bir şekilde eleştirerek seçimlerde büyük kazanımlar elde etmesine olanak tanımıştır (Golder, 2016, s. 78). Bu seçimde özellikle AB karşıtı ve aşırı sağ partilerin yükselişi ve merkez sağın temsilcisi EPP'nin oy oranlarındaki düşüş dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, Fransa'da aşırı sağcı FN oy oranını yükselterek birinci parti olmuştur. 2009'dan 2014'e kadar olan dönemde her iki seçim sonucuna bakıldığında AB karşıtı ve aşırı sağ partilerin yükselişi önem arz etmektedir. 2019 seçimleri, iklim değişikliği, göç ve güvenlik meselelerinin merkezde olduğu bir atmosferde gerçekleşmiştir. Avrupa Yeşil Mutabakatı bu dönemde önemli bir tartışma konusu olmuş, merkez sağ partilerin çevre politikalarına destek verirken, aşırı sağ partilerin bu politikaları sert şekilde eleştirdiği görülmüştür. 6-9 Haziran 2024 tarihlerinde gerçekleştirilen son AP seçimlerinde ise sağ partilerin, özellikle Avrupa şüphecisi ve aşırı sağ grupların oylarını artırdığı gözlemlenmiştir. Bu seçimde EPP sandalye sayısını artırarak en büyük

grup olmaya devam etmiş, “Avrupa Muhafazakârları ve Reformistleri” (*European Conservatives and Reformists, ECR*) de güçlenmiştir. Ayrıca 2024 AP seçimlerinin ardından, AB karşıtı aşırı sağcı “Kimlik ve Demokrasi” (Identity and Democracy) grubunun mirasçısı olarak iki ayrı grup kurulmuştur: “Avrupa için Vatanseverler” (*Patriots for Europe*) ve “Egemen Ulusların Avrupası” (*Europe of Sovereign Nations*).

Post-neoliberal dönemde Avrupa sağının dönüşümü, neoliberal politikaların krizlerle sınanması, göç hareketleri ve ekonomik dalgalanmalar gibi dinamiklerle şekillenmiştir. Buna bağlı olarak AP seçimlerinde, aşırı sağ partilerin yükselişi belirli temalar etrafında gerçekleşmiştir. Göçmen karşıtlığı, ulusal egemenlik vurgusu ve AB’ye yönelik eleştiriler, bu partilerin temel seçim stratejilerini oluşturmuştur. Özellikle Fransa’da FN, Almanya’da Almanya için Alternatif (*Alternative für Deutschland, AfD*) ve İtalya’da İtalya’nın Kardeşleri (*Fratelli d’Italia, FdI*) partilerinin seçimlerde önemli kazanımlar elde etmesi, aşırı sağın Avrupa genelinde güçlendiğini göstermektedir (Inglehart & Norris, 2017, s. 446). Ancak aşırı sağ partilerin AP nezdinde ideolojik olarak birleşik bir yapı oluşturmakta zorlandığı ve aralarındaki politik farklılıkların birleşik bir sağ bloğun kurulmasını engellediği gözlemlenmektedir. Önümüzdeki süreçte de aşırı sağın hem yükselmeye hem de ideolojik olarak çeşitlenmeye devam edeceği öngörülmektedir.

Kısacası post-neoliberalizm, Avrupa’da ekonomik ve siyasi politikaları dönüştüren önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi ve COVID-19 pandemisi gibi küresel şoklar, devletin ekonomideki rolünü yeniden tanımlamış ve neoliberal paradigmanın sınırlarını ortaya koymuştur. Avrupa’da sosyal politikaların güçlenmesi, sanayi politikalarının yeniden canlanması ve genişletici mali politikaların uygulanması, post-neoliberal dönüşümün temel dinamikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu dönüşümün uzun vadede nasıl şekilleneceği, Avrupa’da ekonomik büyüme, sosyal eşitlik ve politik istikrar arasındaki dengeyi nasıl kuracağı ile yakından ilişkili olacaktır.

5. Sonuç

AP’de merkez sağ ve aşırı sağ partilerin evrimi, Avrupa bütünleşmesinin farklı dönemlerinde belirleyici dinamikler sayesinde şekillendirilmiştir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile ekonomik entegrasyon temelinde başlayan bütünleşme süreci, zamanla siyasi ve toplumsal dönüşümleri de beraberinde getirerek günümüzde ulusüstü bir yapı haline gelen AB’yi oluşturmuştur (Dinan, 2014, s. 133). Bu süreç içerisinde sağ ideoloji, Hristiyan Demokrat düşünce ve merkez sağ partiler aracılığıyla Avrupa’nın siyasal kimliğini belirleyen unsurlardan biri olmuştur (Ladrech, 2010, s. 87). Ancak, küreselleşmenin ve ekonomik krizlerin tetiklediği sosyoekonomik dönüşümler, sağ ideolojinin radikalleşmesine ve aşırı sağın yükselmesine yol açmıştır (Mudde, 2019, s. 201).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve sosyalist tehdit algısının ortadan kalkması, sağ partilerin siyasi gündemini yeniden şekillendirmesine neden olmuştur. Göç, ulusal kimlik ve Avrupa entegrasyonu gibi konular, aşırı sağın güç kazanmasını sağlayan başlıca meseleler haline gelmiştir (Rydgren, 2007, ss. 246-247). Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren

neoliberal politikaların benimsenmesiyle AP'de sağın ağırlığı artmış, merkez sağ partiler ekonomik liberalleşmeyi savunurken aşırı sağ partiler ise küreselleşme karşıtı ve ulusal egemenlik vurgulu söylemler geliştirmiştir (Schmidt, 2006, s. 148). Bu bağlamda, EPP liderliğindeki mali disiplin ve özelleştirme politikaları ekonomik yapıyı güçlendirmiş, ancak toplumsal eşitsizlikleri de artırarak aşırı sağın söylemlerine zemin hazırlamıştır (Hix & Høyland, 2011, s. 89).

2000'li yıllarda meydana gelen ekonomik krizler, özellikle 2008 Küresel Finans Krizi ve 2020'deki COVID-19 pandemisi, sağ ve aşırı sağ partilerin ideolojik çeşitliliğini daha belirgin kılmıştır. 2024 AP seçimleri, aşırı sağın tarihsel olarak en yüksek oy oranına ulaştığı bir dönem olarak dikkat çekerken sağ blok içerisindeki bölünmeler ve ideolojik farklılıklar, birleşik bir sağ hareketin oluşmasını engellemiştir.

Avrupa'nın geleceğinde sağ ideolojinin nasıl şekilleneceği, büyük ölçüde AB'nin genişleme politikaları, ekonomik istikrar ve küresel gelişmelerle doğrudan ilişkili olacaktır. 2029 AP seçimlerinde de mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda sağ ve aşırı sağın yüksek oy potansiyeline sahip olacağı öngörülmektedir. Özellikle AB'nin Batı Balkanlar ve Ukrayna gibi ülkeleri içerecek şekilde genişleme süreci, aşırı sağ partiler tarafından ulusal egemenlik ve göç karşıtlığı söylemlerini güçlendirmek için bir fırsat olarak kullanılabilecekken merkez sağ partiler bu genişlemeyi Avrupa'nın gücünü artıracak bir başarı olarak sunarak dengeli bir söylem geliştirebilirler (Taggart & Szczerbiak, 2018, s. 130).

Sonuç olarak, AP'de sağ ve aşırı sağın yükselişi, küresel ve bölgesel dinamikler doğrultusunda şekillenmeye devam etmektedir. Soğuk Savaş sonrası neoliberal politikaların hâkim olduğu dönemde sağın yükselişi belirginleşmiş, post-neoliberal dönemde ise ekonomik krizler ve göç hareketleri aşırı sağın söylemlerini daha da güçlendirmiştir. AP seçim sonuçları, seçmenlerin büyük ölçüde istikrarlı bir karar verme sürecine sahip olduğunu gösterse de önümüzdeki süreçte sağ ve aşırı sağın Avrupa siyasetindeki etkisinin nasıl evrileceği AB'nin iç ve dış politikalarına bağlı olarak değişkenlik gösterecektir.

Kaynakça

- Accetti, C. I. (2020) The European Union as a Christian Democracy: A Heuristic Approach. *Journal of European Public Policy*, 1329-1348.
- Akşemsettinoglu, G. (2020) *Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde 40 Yıl: 1979-2019*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 21(1), 163-185.
- Avrupa Parlamentosu (n.d.) https://www.ab.gov.tr/avrupa-parlamentosu_45628.html (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- Avrupa Parlamentosu (2015) <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/parliaments-powers/national-parliaments>. (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- Avrupa Parlamentosu (2025) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/773579/IUST_STU\(2025\)773579_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/773579/IUST_STU(2025)773579_EN.pdf). (Erişim Tarihi: 25.06.2025).
- Berend, I. T. (2016) *An Economic History of Twentieth Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Betz, H. G. (1994) *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York: Macmillan.
- Blyth, M. (2013) *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. Oxford: Oxford University Press.
- Briggs, A. & Clavin, P. (2003) *European History: 1789 to the Present*. London: Routledge.
- Citizens Information (2024) *European Elections*. <https://www.citizensinformation.ie/en/government-in-ireland/elections-and-referenda/types-of-elections-and-referendums/european-elections>. (Erişim Tarihi: 21.02.2025).
- Conradt, D. P. (2009) *The German Polity*. Lanham: Rowman, Littlefield.
- Crouch, C. (2011) *The Strange Non-Death of Neoliberalism*. Cambridge: Polity Press.
- Davies, P. (1999) *The National Front in France: Ideology, Discourse and Power*. London: Routledge.
- Dinan, D. (2014) *Origins and Evolution of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Dyson, K. & Featherstone, K. (1999) *The Road to Maastricht: Negotiating Economic and Monetary Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Eatwell, R. (2003) *Fascism: A History*. London: Pimlico.
- Europarl Fact Sheets. (2024) The European Parliament: Electoral Procedures. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/21/the-european-parliament-electoral-procedures>. (Erişim Tarihi: 14.10.2024).
- Ferrera, M. (2019) The European Social Model under Pressure. *West European Politics* 42(2), 278-300.
- Gamble, A. (1988) *The Free Economy and The Strong State: The Politics of Thatcherism*. London: Palgrave Macmillan.
- Gehler, M., Kosicki, P. H., & Wahnout, H., der. (2019) *Christian Democracy and the Fall of Communism*. Leuven: Leuven University Press.
- Gellner, E. (1994) *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. New York: Penguin Books.
- Ginsborg, P. (2003) *A History of Contemporary Italy: Society and Politics, 1943-1988*. New York: Palgrave Macmillan.
- Golder, M. (2016) Far Right Parties in Europe. *Annual Review of Political Science* 19 (1), 477-497.
- Hall, P. A. (2017) *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2005) *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hix, S. & Høyland, B. (2011) *The Political System of the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
- Hobolt, S. B. & Tilley, J. (2016) *Blaming Europe? Responsibility without Accountability in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- House of Commons Library. (2019) *How do European Parliamentary Elections Work?* <https://commonslibrary.parliament.uk/how-do-european-parliamentary-elections-work>. (Erişim Tarihi: 21.03.2025).
- Ignazi, P. (2003) *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, R. & Norris, P. (2017) Trump, Brexit, and the Rise of Populism. *Perspectives on Politics* 15(2), 443-454.
- Jabko, N. (2006) *Playing the Market: A Political Strategy for Uniting Europe 1985-2005*. Ithaka, New York: Cornell University Press.
- Jessop, B. (2016) *The State, Past, Present, Future*. Cambridge: Polity Press.
- Judt, T. (2005) *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Books.
- Kalyvas, S. N. (1996) *The Rise of Christian Democracy in Europe*. Ithaka, New York: Cornell University Press.
- Kershaw, I. (2015) *To Hell and Back: Europe 1914-1949*. London: Allen Lane.

- Kesselman, M. (1966) French Local Politics: A Statistical Examination of Grass Roots Consensus. *American Political Science Review* 60(4), 963–973.
- Ladrech, R. (2010) *Europeanization and National Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Majone, G. (1996) *Regulating Europe*. London: Routledge.
- Mazzucato, M. (2021) *Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism*. London: Allen Lane.
- Mudde, C. (2007) *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2019) *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press.
- Pasquino, G. (2000) *Political History of Italy: The Second Republic and Beyond*. Oxford: Oxford University Press.
- Pease, N. (2013) Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944–1956. *The Polish Review* 58(4), 105–108.
- Perez, C. (2016) *Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Piketty, T. (2019) *Capital and Ideology*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Rydgren, J. (2007) *The Sociology of the Radical Right*. *Annual Review of Sociology*, 241–262.
- Rydgren, J. (2018) *The Radical Right*. Oxford: Oxford University Press eBooks.
- Schmidt, V. A. (2002) *The Futures of European Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt, V. A. (2006) *Democracy in Europe: The EU and National Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt, V. A. (2016) *The Eurozone Crisis, Neo-Liberal Ideas, and Economic Policy Debates in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmidt, V. A. (2020) *Europe's Crisis of Legitimacy: Governing by Rules and Ruling by Numbers in The Eurozone*. Oxford: Oxford University Press.
- Streeck, W. (2014) *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*. London: Verso.
- Taggart, P. & Szczerbiak, A. (2018) *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press.
- Tokatlı, S. G. (2022) Avrupada Yükselen Aşırı Sağ ve Değişen Küresel Dinamikler. *EURO Politika* (16), 34–42.
- Tooze, A. (2018) *Crashed: How a Decade of Financial Crises Changed the World*. New York: Viking.
- Tooze, A. (2021) *Shutdown: How COVID Shook the World's Economy*. New York: Viking.
- Wodak, R. (2015) *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. New York: Sage.
- Yavaş, G. (2007) İkinci Dünya Savaşı Sonrası İtalya'nın Dış Politikası (1948-1990): Atlantikçilik ve Avrupalılık. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1–20.

The Transformation of the Right-Wing Fractions in the European Parliament

Alara Selin ÜNAL*

The evolution of right-wing parties in the European Parliament (EP) has been shaped by historical, economic, and political transformations within the European Union (EU) and its member states. This study examines the trajectory of these parties by dividing their development into three distinct periods: the post-Cold War era, the neoliberal period, and the Post-neoliberal period. By analyzing these phases, the research aims to provide a comprehensive understanding of the ideological shifts and political strategies of right-wing parties within the EP, their impact on EU policymaking, and their responses to major global and regional challenges.

The collapse of the Soviet Union and the subsequent reconfiguration of the European political landscape created a new environment for right-wing parties in the EP. During this period, mainstream conservative and Christian democratic parties, such as the European People's Party (EPP), solidified their dominance in European politics. However, nationalist and far-right parties, which had previously been marginal actors, began to gain visibility. This period was characterized by a growing ideological divide between pro-European conservative forces and Eurosceptic nationalist movements. The Maastricht Treaty (1992) and subsequent steps toward deeper European integration, such as the introduction of the euro, fueled debates on national sovereignty and EU governance. While EPP-affiliated parties largely supported these developments, far-right parties such as the French National Front (now National Rally) and the Austrian Freedom Party emphasized opposition to European integration, immigration, and multiculturalism. Right-wing parties' influence during this period was still limited, as their parliamentary representation remained relatively small, and they often struggled with internal fragmentation. Nonetheless, this era set the stage for the more organized and influential right-wing movements that would emerge in the following decades. The early 2000s saw the intensification of neoliberal economic policies across Europe, including deregulation, privatization, and the expansion of free-market mechanisms within the EU. These policies were largely supported by centrist and right-wing parties, including the EPP, which remained the dominant force in the EP. However, the Global

* Master's Student, Ankara University, aslnunal@ankara.edu.tr.

Financial Crisis of 2008 and the subsequent Eurozone crisis profoundly altered the political landscape, creating fertile ground for the rise of populist and radical right-wing parties.

The economic downturn exacerbated public dissatisfaction with traditional political elites, fueling the growth of anti-establishment parties. Many right-wing parties capitalized on this discontent by framing the crisis as a consequence of EU overreach, uncontrolled immigration, and the failures of globalization. In countries like Hungary, Italy, and the Netherlands, far-right parties such as Fidesz, Lega Nord, and the Party for Freedom (PVV) gained traction by advocating nationalist economic policies, anti-immigration rhetoric, and Eurosceptic positions.

The 2014 European Parliament elections marked a significant breakthrough for these parties, as they secured an unprecedented number of seats. The formation of alliances such as the Europe of Nations and Freedom (ENF) and the Europe of Freedom and Direct Democracy (EFDD) groups reflected the increasing influence of right-wing populist forces. While their ideological cohesion remained limited, their ability to shape political debates on immigration, national sovereignty, and EU governance grew substantially. The last decade has witnessed a further consolidation of right-wing parties' influence in the EP, driven by multiple crises, including mass migration, Brexit, and the COVID-19 pandemic. The migration crisis of 2015-2016, in particular, provided right-wing parties with a unifying issue that resonated with broad segments of the European electorate. Parties such as the Alternative for Germany (AfD), Spain's Vox, and Poland's Law and Justice (PiS) party used the crisis to reinforce their anti-immigration stance and challenge the EU's handling of border security. The COVID-19 pandemic introduced new political dynamics, with right-wing parties leveraging public discontent over government-imposed lockdowns and vaccine mandates to expand their support base. The European Parliament elections of 2019 reflected this shifting landscape, as right-wing and far-right parties secured a significant number of seats, challenging the traditional dominance of centrist coalitions.

Despite their electoral gains, right-wing parties remain fragmented, with divisions between moderate conservatives, radical populists, and extremist factions. While the EPP continues to occupy a central role in the EP, its dominance has been increasingly challenged by the growing presence of nationalist and populist parties. 2024 European Parliament elections could serve as a crucial test for the future trajectory of the European right. While the 2024 European Parliament elections were marked by the far right's historically highest vote share, divisions and ideological differences within the right-wing bloc prevented the emergence of a united right-wing movement. The historical development of right-wing parties in the European Parliament reflects broader ideological and political transformations within Europe. From their marginal status in the post-Cold War period to their current position as influential actors in EU policymaking, these parties have evolved in response to economic crises, migration patterns, and shifting public attitudes toward European integration. While mainstream conservative parties within the EPP have traditionally supported European integration, the rise of nationalist and populist right-wing movements has introduced new challenges to the EU's political cohesion. The ongoing debates over sovereignty, migration, and economic policy suggest that right-wing parties will continue to

play a critical role in shaping the future of the European Parliament and the broader European project.

The rise of the central right and far right in the European Parliament continues to be shaped by global and regional dynamics. While the European Parliament election results show that voters have a largely stable decision-making process, the evolution of the influence of the right and far right in European politics in the coming period will depend on the EU's domestic and foreign policies. This study contributes to the academic discourse on European politics by offering a historical and ideological analysis of right-wing parties' evolution within the EP. By examining their development across different periods, the research highlights the complexities of right-wing politics in Europe and the implications for EU governance and stability. Further research should explore the interplay between national and European-level dynamics in shaping the strategies and influence of these parties in the years to come.